

ככתבם וכלשונם'

'קרבנו' – ולא הגזול

'אדם כי יקריב מכם' – פרש"י: 'אדם – מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזול, שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזול'. וצריך עיון, הלא כבר דרשינן (בב"ק טו) "קרבנו" – ולא הגזול'. ואף שהש"ס מדחה שם דמירי בגזול קרבן חבירו, מכל מקום הוה ליה למיכתב 'לכם', כמו בארבע מינים, ואמאי דורש כאן ממלת 'אדם'?

– דבר גדול גילו לנו בזה, כי ענין הקרבן הוא להקריב את עצמו – את כל עצמיותו – להקב"ה, וזה שייך רק ב'נותן', אבל ב'נוטל' לא שייך קרבן, כי הנוטל אינו נותן בשום אופן, ואין קרבנו קרבן באמת. לפי זה, כל זמן שיש שאיפת הנטילה בלב האדם, דהיינו 'גזילה שבלב', אין שייך בו קרבן. והיינו דכתיב 'שונא גזל בעולה'. ורק אם האדם נקי מגזילה שבלב, כמו אדם הראשון שלא היה שייך אצלו חמדה, שהכל היה שלו, אז שייך לקרבן.

ואיך יכול אדם לבוא לבחינת אדם הראשון, שלא יהא שייך אצלו שישאף למה שחוץ ממנו? זה יתכן רק אם ישים את כל שאיפתו לרוחניות, כי ברוחניות יש לכל אדם עולם בפני עצמו, ואין שייך כלל ליגע בעולם חבירו'. (מתוך 'מכתב מאלהו' ח"א – 'מצוות שבלב' – עמ' 126).

דף טז

'זהרי צנור... שאני שאיבה דמדרבנן היא. אי הכי אפילו דרישא נמי? התם איכא תורת כלי עליו בתלוש, הכא אין תורת כלי עליו בתלוש' – רש"י פרש שהמדובר על גורת שלשה לוגין שנפלו למקוה, שפוסלים אותו.

וכתב רבנו תם (תוס' ב"ב טו ד"ה מכלל, וברא"ש, ועוד), שגורת ג' לוגין אינה אלא במקוה חסר, אבל מקוה שלם – אפילו כל מים שאובין שבעולם לא יפסלוהו. ולפי זה מדובר כאן כשאין במקוה ארבעים סאה מים שאינם שאובין, שלכן אם עברו באותו צנור ג' לוגין מים, הרי הם כשאובין ופוסלין אותו. שיטת רשב"ם (בב"ב סט) שאין מדובר על פסול ג' לוגין אלא על מקוה כשר שמוסיף לו מים דרך אותו צנור, וכשיעור שמוסיף – מחסיר כנגדו מים, ואם לא נשתייר בו רוב של מי גשמים, הגם שמדאורייתא כשר, שהרי 'קמא קמא – בטיל', וכל מעט מעט שהוסיף, נהפך להיות חלק מהמקוה הכשר, חכמים פסלו כל שלא נשתייר רוב מי-גשמים.

שיטת הר"י (בב"ב סט), שאפילו כל המקוה של מים שאובין – אינו פסול מן התורה אלא מדרבנן (גזרה שלא יטבלו בכלי עצמו, שאין זו טבילה כלל, שאין זה דומיא ד'מעין'), וזו כוונת הגמרא 'שאיבה – מדרבנן'.

והראב"ד (בפירושו השני) כתב כעין זה, אך דוקא כשהגשמים באו מאליהם למקוה דרך הכלים, אולם שאיבה בידי אדם – פוסלת לשיטה זו.

הרמב"ם, הגאונים, הרשב"א והשו"ע – כולם פסקו ששאיבה, אפילו בכולו, אינה פוסלת אלא מדרבנן. (ע' 'שו"ע יו"ד רא, ג ד ובבהגר"א), אולם הרמ"א (שם) פסק כדעת הסוברים שפסול מדאורייתא. (ונפקא מינה – לספקות, אם ידונו כספקא דאורייתא או דרבנן). וע' בשו"ת שבט הלוי ח"ב קג.

ולדעה זו, האחרונה, יש לחוש לכאורה אפילו בקבעו ולבסוף חקקו, אם כל המים הבאים למקוה, עוברים דרך אותו צינור, כי הלא אמרו כאן שרק בדרבנן הקלו, ולא לענין פסול דאורייתא. (עפ"י הגר"א שם סקל"ד). וקל וחומר לענין טבילה בתוך 'כלי' כזה, שקבעו תחילה באדמה ואח"כ חקקו – שכמה מגדולי האחרונים פסלו – ה'נודע ביהודה' והגרעק"א (מובאים בפתחי תשובה שם סק"ז). ואף על פי שרוב האחרונים מתירים – יש לחוש לדעת האוסרים. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א קח. ובחזו"א יו"ד קלד, א קלג, יד) משמע שנוקט לדינא כהשו"ע, להכשיר בקבעו ולבסוף חקקו, לענין פסול שאובין, אך לא מפורש שם לענין טבילה בתוכו. וע' במש"כ (שם כט, יג) בשוב סוגיתנו עם שיטת הפוסקים המתירים, שכשאמרו 'התם איכא תורת כלי... הכא אין...' הרי זו חזרה מהנאמר קודם לכן. ואולם בנוגע למעשה, כתב (קמא, א) לחוש לדברי גדולי האחרונים ז"ל.

אך זה דוקא כשהחקק יוצר שם כלי, שאז יש לדון מצד שינוי השם, אבל גומא בעלמא שנוצרה בגג שהמים באים ממנו למקוה, גומא זו לא משנה שמו, והוא נשאר בנין ממש ולא כלי, ואין לחוש לזה. (אג"מ יו"ד ח"א קט).

וחקק הנעשה מאליו שלא על ידי אדם – הרמ"א (שם לו) הקל. וה'חתם סופר' (מובא בפ"ת שם סק"ד) החמיר בדבר. (אבל דוקא באופן שנעשה לפני שקבע הצינור או הדף, בקרקע, אך לאחר שקבעו – כשר, שכן היא דעת כל הפוסקים עפ"י סוגיתנו. מלבד הגמ"ר (קדושין פ"ג). אמנם בצינור אופקי שאינו משופע, אולי יש לחוש אף בגומא שנתהוותה אח"כ, שמא כל המים הבאים למקוה יעברו דרך מקום הקיבול, ואז יהיה כולו שאוב. – עפ"י אג"מ שם).

מה פסח דלית ליה תקנתא כלל... – כלומר, כל עוד שם 'פסח' עליו (אך משנרפא, שוב אינו פסח. ואע"פ שיש לו רפואה, אין זה 'מום עובר' – ע' תוס' בכורות לח: ד"ה וסימנך). ובדומה לכך פסול הגזול, כל ששם 'גזול' עליו – פסול, גם לאחר יאוש. (עפ"י חושי הרי"ם וכובע ישועה).

פרפראות

(ע"ב) 'אמר רב... אמר רב ששת: אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להא שמעתא' – בכמה מקומות בש"ס מצאנו ביטוי זה, ובכולן השתמש בו רב ששת כלפי מימרות של רב – לעיל מו: סה. יבמות כד: צא. קט: בכורות כד: נדה ס.

דוק ותשכח בכל אותם מקומות, קושיותיו של רב ששת באות מכח ברייתא כלשהי. וכמו שאמרו עליו (בעירובין סו.) 'רב חסדא ורב ששת כי פגעו בהדי הדדי, רב חסדא מרתען שיפוטתיה ממתנייתא דרב ששת, לפי שהיה 'סיני' ובקי 'באותן הברייתות שלא נכתבו, כגון מתניתא דבר קפרא ור"א וחבריהם' (שו"ת הרמב"ם – שא).

'לולא יראתי אמרתי לשער, שבכלל לא בא רב ששת להקשות על רב אלא להצדיקו אם מצא איזה פירכא על גדול הגדולים שבחכמי ישראל בדורו, שלא אמרה רב אלא בשעה שהיה עייף ויגע ללא שינה, כי רב לשיטתו דאמר: 'אסור לאדם לישון ביום יותר משינת הסוס. וכמה שינת הסוס? שיתין נשמי. אמר אביי: שנתיה דמר כדרב, ודרב כדרבי, ודרבי כדדוד, ודוד כדסוסיא, ודסוסיא שיתין נשמי' (סוכה כו:). ורב שקד על לימודיו שלא מנע את עצמו אפילו שעה אחת מבית המדרש (ע' שבת פו:).

ובכן, שכמעט מנע רב שינה מעפעפיו, והיינו דאמר רב ששת, שמימרא זו שמצא עליה פירכא מברייטא, שהיא פרי עייפותו של רב ללא שינה.

תדע, שיש מקום להשערתך זו, שהרי לא מצאנו בכללי תלמודא שרב ששת השתמש במליצתו זו ובסגנונו זה על חכם אחר כשהקשה עליו'. (עפ"י 'בשולי גליוני' להרב משה לייטר).

דף טח

הערות ובאורים בפשט

'והכא במאי עסקינן שנתייאשו הבעלים בלוקה ולא נתייאשו בגנב... ולא תימא משום דבעינן יאוש ושינוי רשות, אלא אפילו ביאוש לחודיה נמי גבי גנב...' – כתב ה'מגיד משנה' (גניבה ה,ג) שמשמע מכאן כמו שפסק הרמב"ם (שם), ששינוי רשות מועיל בצירוף היאוש, גם כאשר קדם שינוי הרשות ליאוש. (ובסוגיא להלן קטו נחלקו בדבר).
 ואמנם, התוספות והרא"ש (לעיל סו וסוכה ל), והרמב"ן (להלן קיד) חולקים, ולשיטתם, אין 'שינוי רשות' מהווה קנין כ'שינוי השם' או 'שינוי מעשה', שבכחו להצטרף עם היאוש, בין אם קדם לו בין אם קדמו היאוש, אלא כל ענינו הוא שבבוא החפץ לקונה לאחר יאוש, הרי 'בהיתרא בא לידיה' וממילא מועיל היאוש לבדו. כי הלא זה שלא מועיל היאוש לגולן, רק משום שבא הדבר לידו באיסור, משא"כ אצל הלוקח, אם קדמו היאוש. (וכפי שבאר זאת בקצות החושן שסב,א).
 ולשיטתם, יתפרש ה'ולא תימא...' – כיון שאליבא דאמת אין לצרף יאוש עם שינוי רשות שהיה לפניו.

(ע"ב) 'הכא במאי עסקינן, כגון שהקדישוהו בעלים ביד גנב. ומי קדוש, והאמר ר' יוחנן: גול ולא נתייאשו הבעלים, שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו...' – לעיל (ריש פ"ד) נחלקו רבנו זרחיה הלוי, בעל 'המאור', והרמב"ן (במלחמות ה') על גולן או גנב שמסכים להחזיר את החפץ לבעליו, האם יכולים הבעלים להקדישו. (וכפי הסבר רבותינו האחרונים, נחלקו בגדר 'אינו ברשותו', אם הוא (גם) מפני אי-שליטה מציאותית בחפץ, או די בקניני-גזילה של הגולן, להחשיב אותו שאינו ברשות בעליו.
 וע"ע: אבני מילואים כח סקי"ג; קצוה"ח שנד, ד – על מי שלקח דבר של חברו בשגגה, והוא צאית דינא, האם נחשב החפץ ברשות בעליו; שו"ת אור שמח ח"ב ב).
 ולשיטת בעל המאור, זה שהצריכו כאן להעמיד כ'צנועין' ולא תרצו שמדובר שרוצה להחזירו – כבר רמז שם על כך בקיצור, שמדובר כאן בגנב המסרב להשיב, שהרי טבח ומכר אח"כ. (וע"ע בתוס' רבנו פרץ כאן וב'אילת השחר').

– אין להקשות מכאן על שיטת הראשונים (רש"י – עפ"י תורא"ש; ר"ן – כתובות פרק ה; וכ"כ בכס"מ) האומרת שקדושת הגוף חלה אפילו על דבר שאינו ברשותו, שלשיטה זו, מה מקשה 'ומי קדוש' – הא לא קשיא, כי לקמן (ע"ד): ריש לקיש עצמו העמיד את אותה משנה במקדיש בעלי מום, ואם כן אין כאן אלא קדושת-דמים. (קצות החושן קי,ב. ובאחרונים נשאו ונתנו בדבריו – ע' בשו"ת 'עונג יום טוב' פב; אחיעזר ח"ג מא,ב; מרחשת ח"א א; בית ישי צג).